

Σύνοψη

Στην πρώτη συνάντηση, υπήρξαν τρία κείμενα.

(1α 1β 1γ)

1. Το κείμενο που μοίρασε εκ μέρους του Ν.Θ. η κα Βασιλάτου συνοψίζεται στα ακόλουθα: Επισημαίνει κενό ή κρίση νοημάτων στην κοινωνία, στο οποίο βρίσκεται έδαφος (με αφορμή τις ταυτότητες) ο λόγος του Αρχιεπισκόπου που χρησιμοποιεί την ευρωφοβία, για να αναδείξει την ορθοδοξία σε «ελληνοκεντρικότητα». Προτείνεται δημόσιος διάλογος γύρω από την «ελληνική ταυτότητα» για σήμερα και τη δεκαετία που έρχεται, πράγμα που θεωρεί ότι θα προκαλέσει υπέρβαση της εμπλοκής στο μικρό θέμα των αστυνομικών ταυτοτήτων.
2. Το κείμενο που συνεισέφερε στη συζήτηση ο Α.Λ. συνοψίζεται:
 - α) στην ερμηνεία της ισχύος της εκκλησίας
 - (i) μέσα από την ιστορική και πολιτική ταύτιση έθνους και ορθοδοξίας, που προτείνει να αμφισβητηθεί με αναφορά στην ευρύτερη του ελληνικού έθνους κράτους ύπαρξη και δράση της ορθοδοξίας, και στη διασπαστική του έθνους αγνόηση της ύπαρξης αλλόθρησκων ελλήνων πολιτών,
 - (ii) την ιδιαιτερότητα της εκκλησίας, που μονοπωλώντας το ρόλο της επίσημης εκπροσώπου της θρησκείας δεν ανέπτυξε πολιτική υπέρ αδύναμων κοινωνικών ομάδων,
 - (iii) την ανυπαρξία ρεύματος ή πνεύματος ανανέωσης, και
 - (iv) την αποδεκτή ως φυσική θρησκευτική διαπαιδαγώγηση από τα σχολεία.
 - β) Στην υπογράμμιση των αλλαγών που προκύπτουν από την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και την παρουσία μεταναστών και προσφύγων, που απαιτούν νέα εκπαιδευτική πολιτική.
 - γ) Στην αντιμετώπιση της φιλοδοξίας της Εκκλησίας να υποκαταστήσει το κράτος στην καλλιέργεια της εθνικής ιδεολογίας i) με τον επαναπροσανατολισμό προς τα προβλήματα του παρόντος και τις προσδοκίες του μέλλοντος, των δεσμών της πολιτείας με τους πολίτες, ii) με την καλλιέργεια του πολιτισμικού προτύπου που αντλεί από τους «άλλους» πολιτισμούς, iii) με την ανάδειξη της ιδιότητας του πολίτη, που εκτός από πολιτισμική έχει ακόμα διάσταση πολιτική, οικονομική και κοινωνική.
 - δ) Προτείνει μακροπρόθεσμα να αλλάξει η αντίληψη για την εθνική ταυτότητα (ιδίως μέσα από τον κεντρικής σημασίας για την αναπαραγωγή της εκπαιδευτικό θεσμό) και να προβληθεί θετικά το έθνος ως πολιτική κοινότητα στηριγμένη στην έννοια του συνταγματικού πατριωτισμού. Βραχυπρόθεσμα να γίνει πολλών ειδών δημόσιος διάλογος για την εθνική ταυτότητα σήμερα, την έννοια της ελευθερίας σήμερα, τη σχέση πολιτικής και θρησκείας.

3. Το κείμενο που συνεισέφερε στη συζήτηση η Α.Φ. αναφέρεται σε δεδομένα από πρόσφατες έρευνες σχετικά με την:

- α) Αξιολογική παρουσίαση της εθνικής ταυτότητας από τα σχολικά βιβλία. Το σημαντικότερο συμπέρασμα είναι ότι τα σχολικά βιβλία καλλιεργούν μια εθνική ταυτότητα ανασφαλή και εύθραυστη, και περιέχουν μια αντιφατική και αμφίθυμη στάση απέναντι στις έννοιες της εξέλιξης και της προόδου.
- β) Σχετικά με την εθνική ταυτότητα όπως την αντιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί. Το σημαντικότερο συμπέρασμα είναι ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν μεγάλη δυσκολία εθνικού αυτοπροσδιορισμού σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση (που εξηγεί την αντιφατική τοποθέτησή τους και υπέρ και κατά της ΕΕ).
- γ) Σχετικά με τη στάση των εφήβων απέναντι στο έθνος. Οι έφηβοι αποδίδουν πολύ ψηλή σημασία στη θρησκεία (που αντιλαμβάνονται σαν μέρος της εθνικής ταυτότητας), είναι ιδιαίτερα εθνοκεντρικά προσανατολισμένοι, αλλά συγχρόνως ενθουσιωδώς υπέρ της δημοκρατίας και της ΕΕ.

Η συζήτηση στην πρώτη συνάντηση χαρακτηρίστηκε από την αντίρρηση με το κείμενο 1 που διατύπωσε ο Π.Σ. και ενίσχυσε ο Β.Π. ως προς την πρόταση δημόσιου διαλόγου για την εθνική ή/και πολιτισμική ταυτότητα, που συνοψίζεται στα ακόλουθα: η εθνική ή/ και θρησκευτική ταυτότητα είναι αυτή τη στιγμή το προνομιακό πεδίο της εκκλησίας και άλλων συντηρητικών δυνάμεων, ενώ το προνομιακό πεδίο στο λόγο του πρωθυπουργού είναι η έννοια του πολίτη και η κοινωνία των πολιτών. Η επιλογή έναρξης δημόσιου διαλόγου για την «ταυτότητα» θα ευνοεί την αντίπαλη φωνή, καθώς στον όποιο δημόσιο διάλογο θα ακούγονται περισσότερο και θα επικρατούν τα ιδεολογήματα περί ελληνοχριστιανικού πολιτισμού.

Η συζήτηση κατέληξε στα ακόλουθα:

- Συμφωνία στο να προταθεί ως πεδίο ιδεολογικής παρέμβασης όχι εκείνο της “ταυτότητας” αλλά το ευρύτερο πεδίο της “κοινωνίας των πολιτών”, εντοπισμένο ίσως στο ειδικότερο θέμα των “δικαιωμάτων του πολίτη”.
- Συμφωνία στο ότι η αξιοπιστία του πρωθυπουργού συνδέεται με την έμφαση που έχει δώσει μέχρι σήμερα στην εξέλιξη της Ελλάδας στα πλαίσια της ΕΕ σε 4 επίπεδα, το οικονομικό, της δημοκρατίας και της προστασίας του πολίτη, του διεθνούς status της χώρας, της εξωτερικής πολιτικής.
- Επεξεργασία προτάσεων ανάπτυξης δημόσιου διαλόγου με εναρκτήρια παρέμβαση του πρωθυπουργού που δεν πήραν τελική μορφή.

Στη δεύτερη συνάντηση, υπήρξαν τέσσερα κείμενα.

1. Η θεωρητική παρουσίαση του θέματος της ταυτότητας από τον Ν.Μ. που συνοψίζεται:
 - α) στη ρήξη της σύγχρονης κοινωνίας αφενός με την παράδοση και αφετέρου με την αδυναμία του διαφωτιστικού ρασιοναλισμού να ρυθμίσει τη ζωή των ανθρώπων.
 - β) Την κάλυψη του κενού από τη φονταμενταλιστική εκδοχή της παράδοσης και τους κινδύνους που περικλείει.
 - γ) Την πλήρη απόρριψη της παράδοσης και τον μηδενιστικό ευδαιμονισμό στον οποίο οδηγεί.
 - δ) Τη δημιουργική αντιμετώπιση της παράδοσης, την οποία προτείνει ως πολιτισμική «κατασκευή» με κριτικό ξεδιάλεγμα από τα στοιχεία του θησαυρού της παράδοσης, και υποστηρίζει ως πολιτισμική ιδιαιτερότητα που καλλιεργείται παράλληλα με τις αξίες του δημοκρατικού εκσυγχρονισμού, ως τρόπος σύνδεσης του εθνικού με το παγκόσμιο.
2. Η σύνοψη των προβληματισμών της ομάδας από τον Β.Π. με περιεχόμενο:
 - α) τη συμφωνία στην ύπαρξη ιδεολογικού κενού και των επιπτώσεών του.
 - β) Τη δυσκολία που βλέπει να έχει η ιδεολογική παρέμβαση μέσα σε κοινωνικές συνθήκες «αντιφατικές» (συνθήκες παγκοσμιοποίησης της οικονομίας), όπου επικρατεί αφενός μία ταχύρυθμη οικονομική ανάπτυξη και αφετέρου ένας αμυντικός «σκεπτικισμός». Και:
 - γ) την πρόταση να γίνει «διχοτόμηση» του θέματος «Αναζήτηση της ελληνικής ταυτότητας σήμερα».
 - i) Στο επιμέρους συγκυριακό ζήτημα, όπου υποστηρίζει την παρέμβαση στο θέμα των αστυνομικών ταυτοτήτων και τη στήριξη της εύστοχης άποψης της κυβέρνησης ότι είναι δικαίωμα της πολιτείας να ορίζει τον τύπο των δημόσιων εγγράφων, χωρίς να αναμιγνύεται αυτό το επιμέρους ζήτημα με το ευρύτερο περί πολιτισμικής ταυτότητας και να δοθεί έμφαση στην ορθολογική και αποδραματοποιητική τοποθέτηση απέναντι στο αστυνομικό έγγραφο.
 - ii) Σε μεγαλύτερης εμβέλειας δράση, που προτείνει να μην εγκλωβιστεί στο θέμα «ταυτότητα» το οποίο αυτή τη στιγμή θεωρεί ότι αποτελεί προνομιακό πεδίο του αντιπάλου, αλλά να αναπτυχθεί μέσα στο ευρύτερο πεδίο της έννοιας του "πολίτη" και των "δικαιωμάτων του πολίτη" στα οποία άλλωστε είναι αναγνωρίσιμος ο δημόσιος λόγος του πρωθυπουργού.
3. Το κείμενο του Π.Σ. περιέχει:
 - α) την αμφισβήτηση της δημόσιας παρέμβασης με θέμα την ελληνική ταυτότητα,
 - β) την άποψη ότι δεν είναι απαραίτητο να συμπίπτει ο αναγκαίος πολιτικός στόχος (σύνθημα) με την αναζήτηση συλλογικών αξιακών στοιχείων,
 - γ) την απόδοση πρωτεύουσας σημασίας στα ακόμα σήμερα ζητούμενα της κοινωνικής ισότητας και των δικαιωμάτων των πολιτών και την πρόταση

«σεβασμός στον πολίτη» ως πειστικού συνθήματος επειδή μείζωνος πολιτικού στόχου ,

- δ) την πρόταση μετατόπισης της συζήτησης για την ταυτότητα ως ιδιοσυστασία στο ζήτημα ποιες αξίες από την παράδοση επιλέγουμε να προασπίσουμε με στόχο τον αμοιβαίο σεβασμό και την κοινωνική δικαιοσύνη, πράγμα που επιπλέον βλέπει να συνδέει την ελληνικότητα με την ευρωπαϊκότητα.

4. Το κείμενο του Α.Λ. υποστηρίζει:

- α) ότι η ιστορική συγκρότηση του ελληνικού κράτους και η απουσία δημοκρατίας έως το 1974 έχει καλλιεργήσει την αντιμετώπιση των πολιτών ως υπηκόων,
- β) ότι ο εκδημοκρατισμός του κράτους από το '74 δεν ολοκληρώθηκε (π.χ. παραμένουν οι μεταξικοί νόμοι για τους αλλόθρησκους), ώστε δεν καλλιεργήθηκε το απαραίτητο στις σύγχρονες δημοκρατίες πνεύμα ανοχής,
- γ) η κυρίαρχη αντίληψη για την παγκοσμιοποίηση και η προβολή ως αντίβαρου της εθνικής ιδιοσυστασίας αναιρούν την έννοια του πολίτη,
- δ) προτείνει την «Ελλάδα των πολιτών» ως στόχο (σύνθημα) που απαντάει αφενός στην απουσία εμπιστοσύνης προς το κράτος και αφετέρου στους κινδύνους της παγκοσμιοποίησης, την υπεράσπιση των πολιτών από τους οποίους η πολιτεία δεν πρέπει να αφήσει στις συντηρητικές δυνάμεις και την εκκλησία,
- ε) τέλος προτείνει η «Ελλάδα των πολιτών» να συμπληρωθεί με το αίτημα «Ευρώπη των πολιτών» και να αξιοποιήσει τους Ευρωπαίους συμμάχους του αιτήματος.

Η συζήτηση στη δεύτερη συνάντηση περιδιαβαίνοντας όλα τα παραπάνω ζητήματα επικεντρώθηκε από τον Ν.Θ. στο ζητούμενο ορθολογικής αποτελεσματικότητας απέναντι στην ισχύ της επίκλησης ενός φαντασιακού αξιολογήματος και κατέληξε στην πρόταση να αποτελέσει η «ισχυρή κοινωνία» σύνθημα, εξαιτίας της διπλής του πειστικότητας, καθώς γίνεται αντιληπτό ότι περιέχει ωφέλη για το μέσο πολίτη.

Σύνθεση

Με τα ήδη υπάρχοντα κείμενα η αρχική πρόταση δημόσιου διαλόγου γύρω από την «ελληνική ταυτότητα» μορφοποιείται με τα ακόλουθα.

1. Η ισχύς της Εκκλησίας στο ζήτημα των αστυνομικών ταυτοτήτων αποδίδεται:
 - στο κενό ιδεολογικών αξιών,
 - σε αίτια ιστορικά και πολιτικά
 - στην αναπαραγωγή από τον εκπαιδευτικό θεσμό του νομιμοποιητικού εδαφικών διεκδικήσεων στερεότυπου ιδεολογήματος περί έθνους του 19ου αιώνα αλλά και
 - στην κυριαρχία του στερεότυπου σε όλους τους θεσμούς, που διαπερνά την κοινωνία ως ιδεολογική σταθερά νομιμοποιώντας την παραβίαση συνταγματικών αρχών (από εκπροσώπους των θεσμών) και την άσκηση εξωτερικής πολιτικής από ιδιώτες,
 - τέλος στη ρυθμιστική αδυναμία του διαφωτιστικού ορθολογισμού και στη συνακόλουθη ενδυνάμωση φονταμενταλιστικών εκδοχών της παράδοσης.
2. Η φιλοδοξία της Εκκλησίας να υποκαταστήσει το κράτος στην καλλιέργεια της εθνικής ιδεολογίας προτείνεται να αντιμετωπιστεί με παρεμβάσεις ή δράσεις πρόκλησης δημόσιου διαλόγου, ο οποίος προβλέπεται δύσκολος, εξαιτίας της καχυποψίας του μέσου Έλληνα πολίτη απέναντι στο κράτος (μέρος της οποίας οφείλεται στο ότι βρισκόμαστε ακόμα στην αρχή της θεμελίωσης της κοινωνίας των πολιτών και του κράτους που σέβεται τον πολίτη, μέρος οφείλεται στην αίσθηση οικονομικής ανασφάλειας απέναντι σε πραγματικούς και φανταστικούς κινδύνους από την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας, και μέρος τέλος οφείλεται στο κενό αξιών και τη σύγχρονη αδυναμία του ρασιοναλισμού να το καλύψει, όπου η επίκληση της παράδοσης εύκολα παίρνει τη μορφή παρηγορίας).
3. Ο δημόσιος διάλογος προτείνεται:
 - να μην επικεντρώνεται στο θέμα της ελληνικής ταυτότητας και μάλιστα ως ιδιοσυστατικής, γιατί αυτό κινδυνεύει να πάρει τη μορφή αμυντικής θέσης, αλλά
 - να μετατοπίζεται από το παρελθόν προς το παρόν και το μέλλον, επικεντρώνοντας τη θεματολογία στην εκσυγχρονιστική (και ταυτισμένη με τον πρωθυπουργό) έννοια του πολίτη και των δικαιωμάτων του πολίτη.
4. Προτείνεται επίσης σε μερική αντίφαση με το 3 να μην εγκαταλείψει ο διάλογος την παράδοση αποκλειστικά στις συντηρητικές δυνάμεις, να την αναγνωρίζει ως συστατική ιδιαιτερότητας με επιλεκτικό και κριτικό τρόπο, ώστε η παράδοση ως πολιτισμική ιδιαιτερότητα να καλλιεργείται παράλληλα με τις αξίες του δημοκρατικού εκσυγχρονισμού, επιλέγοντας τα

στοιχεία εκείνα της παράδοσης που προασπίζουν συγχρόνως τον αμοιβαίο σεβασμό και την κοινωνική δικαιοσύνη, πράγμα που επιτρέπει τη σύνδεση ελληνικότητας με την ευρωπαϊκότητα και το παγκόσμιο.

5. Η μερική αντίφαση ανάμεσα στο 3 και το 4 (δεδομένης της αποδοχής του 4) λύνεται από την πρόταση «διχοτόμησης» του θέματος σε βραχυπρόθεσμη και άμεση παρέμβαση στο ειδικό και όχι ιδιαίτερα πρωτεύον θέμα των αστυνομικών ταυτοτήτων και την ευρύτερη και μακροπρόθεσμη παρέμβαση στο θέμα της ταυτότητας με επικέντρωση στο εκσυγχρονιστικό σκέλος της έννοιας του Έλληνα ως έλληνα πολίτη.
6. Συνδυασμός των παραπάνω θα μπορούσε να θεωρηθεί η παρέμβαση με επίκεντρο την ελληνική ταυτότητα ως σύγχρονη και ευρωπαϊκή. Αυτή η απόχρωση επιτρέπει την αναγνώριση ιδιαιτερότητας και την αναφορά στην παράδοση επιλεκτικά και κριτικά. Επιτρέπει την αποτελεσματική μετατόπιση του δημόσιου διαλόγου από το παρελθόν στις ανάγκες του παρόντος και τις προσδοκίες για το μέλλον. Αφήνει τη δυνατότητα κάθε μνεία περί ταυτότητας να συνοδεύεται από το εκσυγχρονιστικό πρότυπο και τη σημασία του σεβασμού στον πολίτη. Αφήνει ανοιχτή τη δυνατότητα κριτικής προς το δημοκρατικό έλλειμμα και στην ΕΕ και την παράλληλη διεκδίκηση της Ευρώπης των πολιτών. Επιτρέπει την παράλληλη με την ταυτότητα αναφορά στα κεκτημένα (την ΟΝΕ, την εξωτερική πολιτική, το status της χώρας, την υπεράσπιση της δημοκρατίας). Επιτρέπει στην «ισχυρή κοινωνία» να έχει διπλό πλαίσιο αναφοράς (εθνικό και ευρωπαϊκό). Τέλος αφήνει ανοιχτό το δρόμο η αντιπαράθεση ανάμεσα στη φαντασιακή αξία «έθνος μοναδικό και ανάδελφο, που μεγαλούργησε στους αιώνες» κτλ. να ξαναποχτήσει τα παραπληρωματικά νοήματα της ρητορείας που αφήνει αναπάντητα όσα προβλήματα ο καθένας πολίτης έχει καθημερινά να αντιμετωπίσει και δεν ανταποκρίνεται σε κανένα απολύτως από τα ατομικά του συμφέροντα όλων των ειδών (συμπεριλαμβανομένης και της αξίας που αποδίδεται στην ελληνική του ταυτότητα).